

ОХОРОННІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ В УКРАЇНІ

Т.А. Денисова

*проректор Класичного приватного університету –
Директор Інституту права імені Володимира Сташиса,
доктор юридичних наук, професор*

Постановка проблеми. В ХХІ ст. створення надійної системи запобігання злочинності має бути одним із пріоритетних напрямків державної політики по забезпеченню безпеки суспільства. Більш того, українське суспільство повинно об'єднатися навколо ідеї – призупинити злочинність. Нажаль, сучасні реалії є невтішними, оскільки громадяни вимушені постійно стикатися із злочинами, що не тільки викликають гнів та осуд, особливо якщо вони відрізняються агресією, жорстокістю, несуть із собою тяжкі наслідки, а й фактично втягнуті у масштабні військові дії на сході України, що сіють смерть, розруху, знищення моральних та матеріальних цінностей. Політична нестабільність, економічна розбалансованість, руйнування соціальної сфери призвели до зубожіння населення, зневіри у майбутнє, відчаю тощо. Задля безпеки, захисту себе, своїх близьких, власної домівки та бізнесу, народ почав активно використовувати зброю та згуртовуватись у формування, які усе частіше носять кримінальний відтінок. Доречі, функціонування злочинних угруповань, їх збільшення і набуття транснаціонального характеру було прогнозованим ще з 90-х років, оскільки політична, економічна нестабільність, соціальні негаразди, а потім і розпад Радянського Союзу не могли не призвести до накопичення небезпечних згубних явищ. Як і зараз, злидений спосіб життя, прогресуюче руйнування реального добробуту, безробіття, зміна соціальної психології населення сформували стійке уявлення про неможливість чесною працею заробити не тільки на заможне життя, але й загалом на скільки-небудь прийнятний його рівень. Процес первинного накопичення капіталу, виникнення реальної соціальної нерівності та внутрішніх протиріч в розгортанні ринкових реформ, а також посилення культурно-ідеологічного та інформаційного «бомбардування» свідомості людей образами та сюжетами злочинності через ЗМІ призвів до загострення і пікових «сплесків» у вчиненні різних видів злочинів. Відомо, що організовані злочинні групи формуються, як правило із загальнокримінального середовища і їх діяльність будується за територіальним або галузевим принципом. Якщо враховувати кількість осіб, які перебували в місцях позбавлення волі, не виникає жодних питань, за рахунок чого й кого наповнювались такі групи.

Нині також склалися ще більш сприятливі умови щодо виникнення різного роду воєнізованих та інших збройних формувань. Цьому сприяє, як нами вказувалось, зокрема, політична нестабільність, адже такі формування можуть створюватися під егідою певних політичних сил, які використовуватимуть їх як засіб досягнення своїх цілей, як інструмент впливу на будь-які державні органи або суспільство, і такі випадки відомі в історії Української державності. Незаконна діяльність збройних формувань часто призводить до вчинення злочинів, що мають високий рівень латентності.

Враховуючи вказане, суспільство має застосовувати всілякі засоби і сили, щоби не допустити порушень кримінального закону, утримати своїх членів від вчинення протиправних дій та стимулювати їх правослудну поведінку. Участь громадськості, у тому числі недержавних охоронних структур, завжди було, є й буде дійовим засобом впливу на злочинність, зниження її рівня, одним з важелів локалізації та нейтралізації злочинів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам запобігання злочинності присвячено чимало розробок вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких важливе місце займають праці Г.А. Аванесова, Ю.В. Бауліна, В.І. Борисова, Я.І. Гілінського, В.О. Глушкова, В.В. Голіни, В.К. Грищука, І.М. Даньшина, О.М. Джузи, А.І. Долгової, В.М. Дрьоміна, А.Е. Жалінського, А.П. Закалюка, В.С. Зеленецького, А.Ф. Зелінського, К.Є. Ігошева, О.Г. Кальмана, І.І. Карпенця, О.М. Костенка, В.М. Кудрявцева, Н.Ф. Кузнецової, О.Г. Кулика, О.М. Литвака, О.М. Литвинова, В.В. Лунєєва, Г.М. Мінковського, П.П. Михайленка, В.В. Сташиса, Є.Л. Стрельцова, В.Я. Тація, В.О. Тулякова, І.К. Туркевич, В.І. Шакуна та інших дослідників. Їх праці заклали теоретичні основи для формування та розвитку теоретичних засад осмислення злочинності як кримінологічного феномену та вироблення практичних рекомендацій щодо її профілактики та мінімізації.

Метою статті є аналіз сучасного стану запобігання злочинності в Україні, напрямків запобіжної діяльності громадськості, у тому числі через діяльність охоронних організацій як суб'єкту запобігання злочинам.

Основні результати дослідження. Незважаючи на те, що Україна обрала демократичний розвиток, який ґрунтується на принципах законності, гуманізму, справедливості, в суспільній правосвідомості домінуючою є думка про те, що активна протидія злочинності повинна бути нерозривно пов'язана із посиленням кримінальної відповідальності і покарання: встановленням більш суворих санкцій за більшість злочинів, широким призначенням такого виду покарання, як позбавлення волі на певний строк, зменшенням застосування амністій, помилювань, поверненням до смертної кари тощо. На жаль, ця тенденція в певній мірі зберігається і в правосвідомості окремих груп, а саме серед суддів та співробітників правоохоронних органів. Свої переконання вони мотивували зростанням кількості тяжких та особливо тяжких злочинів, підвищенням рівня злочинності, розповсюдженням жорстокої, агресивної поведінки, наркоманії, пияцтва, проституції тощо. Характерним є те, що думки про посилення покарання утримуються протягом достатньо значного часу і не тільки в Україні, але й на пострадянському просторі. Зокрема, за результатами

соціологічного дослідження О.С. Міхліна, в кінці 90-х років ХХ ст., 90% росіян висловились за відновлення смертної кари [1]. Інтерв'ювання в Москві та Санкт-Петербурзі показало, що 48% опитуваних не тільки підтримують смертну кару, а й висувають пропозицію проводити її публічно [2]. Крім широкого застосування позбавлення волі, відновлення смертної кари, висловлюються думки і про інші репресивні заходи, які б допомогли стримувати злочинність. Так, надається пропозиція про введення так званого «не процесуального затримання», тобто ізоляція на певний строк в адміністративному порядку для здійснення комплексу слідчих та оперативно-розшукових дій. Такий захід, на думку С.Ф. Мілюкова, диктується умовами крайньої необхідності, коли мова йде про вчинення корупційних діянь, терористичних актів, викриття організованих злочинних груп [3]. Більшість членів суспільства підтримує каральний напрямок політики держави, незважаючи на те, що така політика буде проявом державної жорстокості.

Тенденція про необхідність посилення покарання частково знаходить своє відображення і в засобах масової інформації, а висновком стає те, що треба дотримуватись думки більшості членів суспільства і визнати те, що покарання у виді позбавлення волі на певний строк та довічне позбавлення волі є найбільш дієвими та ефективними у порівнянні з іншими видами покарань. Таким чином, перевага надається репресивному шляху. Між тим, запобіжним заходам приділяється усе менша увага. Громадянське суспільство не тільки не бере активної участі у запобіганні злочинам, а й відмежовується від проведення будь-яких заходів по нейтралізації причин та умов вчинення окремих видів злочинів.

Дослідженнями Європейської комісії з захисту прав людини було доведено, що найкращими засобами зменшення кількості злочинів є програми по запобіганню злочинності, розширення можливостей для зайнятості населення, підтримка родини, заходи по боротьбі з соціальною ізоляцією, утримання від збройних конфліктів тощо. У переважній більшості країн світу зараз застосовується широка участь громадськості у запобіганні злочинам, допомозі правоохоронним органам, що, як правило, сприяє зниженню рівня злочинності.

Концепції та національні державні програми боротьби зі злочинністю також передбачають комплекс невідкладних заходів, направлених на зниження рівня злочинних проявів та усунення причин і умов злочинної діяльності на різних етапах її розвитку. Наприклад, у листопаді 2011 р. Кабінетом Міністрів України схвалено Концепцію реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 р. [4]. У плані заходів щодо її виконання [5] наголошується на необхідності участі громадян в охороні громадського порядку, запобіганні злочинності та правопорушенням (п. 5). У п. 20 цього ж плану передбачено заходи за участю громадськості з актуальних питань у сфері запобігання і протидії злочинності та правопорушенням. Тобто зазначене є підставою, щоб констатувати готовність держави зробити перші кроки на шляху запровадження в країні недержавної правоохоронної діяльності.

Дійсно, жодні зусилля державних органів будуть марними, якщо не залучати суспільство до активної протидії злочинності. Як слушно підкреслює

О.С. Шеремет, сьогодні, однією з невідмінних умов інтеграції України до європейського співтовариства та європейської цивілізації є забезпечення спроможності громади виконувати свої повноваження. Це означає, якщо громада проявляє небайдужість до того, що відбувається в місті, селищі, районі, – є впевненість у тому, що контроль за злочинністю буде встановлено [6]. Саме громадянське суспільство повинно відігравати суттєву роль у протидії протиправної поведінки окремих верств населення та вчинення ними злочинів.

Питання правового стану, тенденцій розвитку системи координації профілактики злочинів на відповідному рівні постійно привертатимуть до себе увагу. В теорії кримінології визначено, що суб'єктами діяльності щодо запобігання злочинності та злочинним проявам можуть бути визнані органи, організації, окремі особи, які у цій діяльності виконують хоча б одну з наступних функцій щодо заходів запобігання: організація, координація, здійснення або безпосередня причетність до здійснення. До них належать органи виконавчої влади, адміністрація державних колективних та приватних підприємств, установ, організацій, громадські організації й утворення, приватні особи, приватні розшукові та охоронні установи тощо. В основу класифікації суб'єктів профілактичної діяльності становлять передусім функціональну ознаку, тобто яке місце посідає серед їх функціональних обов'язків запобігання злочинності, який реальний вплив виконуваних ними функцій діяльності на усунення (нейтралізацію) детермінантів злочинності та злочинних проявів.

Як відомо, останнім часом робота приватного охоронця стає складнішою, про що свідчить статистика збільшення випадків злочинних нападів на ювелірні крамниці, пункти обміну валюти, банки, ощадні каси, ломбарди, зали ігрових автоматів тощо. Це спонукає до тісної взаємодії охоронних структур з правоохоронними органами.

Відтак, на охоронні установи покладаються важливі функції, серед яких виділяються інформаційно-аналітична, практичного спрямування на протидію злочинності, взаємодія з правоохоронними органами. Останній напрямок діяльності яскраво можна проілюструвати наступними заходами: проведення спільних з правоохоронними органами нарад, планування спільної діяльності, обмін інформацією; спільне патрулювання, спільне забезпечення громадського порядку під час проведення масових заходів, спільні освітні плани навчання та підвищення кваліфікації; інша багатоаспектна профілактична робота із запобігання злочинності та окремих видів злочинів тощо.

Висновки. В сучасних умовах, коли з одного боку спостерігається зростання злочинів за усіма показниками [7], а з іншого – глибока зневіра до діяльності судових та правоохоронних органів, частина питань організації запобігання злочинам повинна належати суспільству та окремій його частині, охоронним структурам недержавної форми власності.

Особливого значення набуває організація взаємодії недержавних охоронних організацій та правоохоронних органів. Хоча в процесі здійснення взаємодії необхідно дотримуватися розмежування компетенції, співпраця повинна ґрунтуватися на договорі, який є підставою для такого співробітництва у сфері охорони громадського порядку та запобігання злочинності.

Загалом, основний зміст приватної охоронної діяльності повинен полягати у забезпеченні захисту законних прав та інтересів громадян і організацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Михлин А.С. Смертная казнь: «за» и «против» // Рос. газета. – 1997. – 1 апреля.
2. Приставкин А. Смертная казнь ничего не изменит // Аргументы и факты. – 1998. – № 25. – С.4.
3. Корецкий Д.А., Милуков С.Ф. Внесудебная репрессия как законный способ борьбы с преступностью // Научные труды ученых-юристов Северо-Кавказского региона. – Краснодар, 2003. – Вып. 1. – С.3-13.
4. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1209-р від 30 листопада 2011 року // Урядовий кур'єр. – 2012. – №2. – 5 січня.
5. Про затвердження плану заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України № 767 від 8 серпня 2012 року // Урядовий кур'єр. – 2012. – № 159. – 5 вересня.
6. Шеремет О.С. Функції органів місцевого самоврядування у запобіганні злочинності // Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків: мат-ли Міжнародної наук.-практ. конф., 9-10 жовтня 2014 р. – Х.: НЮА, 2014. – С. 444-447.
7. Кулик О.Г. Злочинність в Україні на початку ХХІ століття [монографія] / О.Г. Кулик. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 272 с.

Денисова Т.А. Охоронні організації як суб'єкт запобігання злочинам в Україні

Дана стаття присвячена аналізу сучасного стану запобігання злочинності в Україні, напрямків запобіжної діяльності, що можуть здійснюватися громадськістю, у тому числі охоронними організаціями як суб'єкту запобігання злочинам.

Наголошується, що активна протидія злочинності у більшості членів суспільства пов'язується із посиленням кримінальної відповідальності і покарання. Таким чином, перевага надається репресивному шляху перед запобіжними заходами. Громадянське суспільство не тільки не бере активної участі у запобіганні злочинам, а й відмежовується від проведення будь-яких заходів по нейтралізації причин та умов виникнення окремих видів злочинів.

Вказано на особливу роль суспільства у запобіганні злочинам, у тому числі за участю охоронних структур. Констатовано необхідність взаємодії між охоронними організаціями та правоохоронними органами й окреслені напрямки такої взаємодії.

Ключові слова: суспільство, запобігання злочинам, охоронні організації.

Денисова Т.А. Охранные организации как субъект предупреждения преступлений в Украине

Данная статья посвящена анализу современного состояния предупреждения преступности в Украине, направлениям профилактической деятельности, которые могут осуществляться общественностью, в том числе охранными организациями, как субъектом предупреждения преступлений.

Акцентируется внимание на том, что активное противодействие преступности большинство членов общества связывает с усилением уголовной ответственности и наказанием. Таким образом, приоритетным является не предупреждение преступности, а репрессивный путь. Гражданское общество не только не принимает активного участия в противодействии преступности, но и отмежовывается от проведения каких-либо мероприятий по нейтрализации причин и условий отдельных видов преступлений.

Указывается особая роль общества в предупреждении преступлений, в том числе при участии охранных структур. Констатируется необходимость взаимодействия между охранными организациями и правоохранительными органами. Обозначены направления такого взаимодействия.

Ключевые слова: общество, предупреждение преступлений, охранные организации.

Denisova T.A. Security organizations as the subject of crime prevention in Ukraine

This article analyzes the current state of crime prevention in Ukraine areas of prevention, which can be implemented by the public, including security organizations, as the subject of crime prevention.

Attention is drawn to the fact that most of the active opposition of crime in society associates with the strengthening of the criminal liability and punishment. Thus, the priority is not crime prevention and repressive way. Civil society is not only not actively involved in combating crime, but dissociates himself from taking any measures to neutralize the causes and conditions of certain types of crimes.

Indicates the special role of society in the prevention of crimes, including the participation of security agencies. Stated the need for interaction between the security organizations and law enforcement agencies. The directions of such interaction.

Key words: society, crime prevention, security organizations.

Стаття надійшла до редакції 12.12.2014.